

לעולם בכגון דרבעה ולא קטלה ברביעה עצמה, אלא דאתייה לבי דינא וקטלה [הביאו את הנרבעת לבית דין והרגוה], שהרי אף היא חייבת מיתה.

מהו דתימא כמאן דקטלה [כאילו השור הוא מא-א שהרגה] דמי, קא משמע לן!

כלומר, קולא היא ברובע, שאם כי נגרמה מיתה על ידה, מכל מקום אין הבעלים חייבים כופר, ואין אנו מחשיבים את השור כאילו הוא זה שהרג את האשה. (1)

רבא אמר:

לעולם בכגון דרבעה וקטלה ברביעה עצמה הוא שאמרו שהרובע אינו משלם את הכופר; ודקא קשיא לך: למה לא ישלם, והרי מזה לי קטלה בקרנא, מזה לי קטלה ברביעה?!

אימא לך: קרן בוונתו להזיק, האי בוונתו להנאת עצמו הוא, ואם כן אינו בכלל "קרן", ולא חייבה התורה כופר אלא ב"קרן".

ומפרשינן: במאי פליגי אביי ורבא, שלאביי כשקטלה ברביעה חייב כופר, ולרבא אינו חייב בכופר?

אלא לאו, בהכרח שלקטלא הוא שאמרו שחילק הכתוב, שהרי אמרה תורה: "כי יגח" ולא שיגחוהו אחרים"

אמר מר בבביתא שנזכרה בסמוך: "נוגח משלם את הכופר, רובע אינו משלם את הכופר":

ומקשינן עלה: והרי חיבי דמי, באיזה אופן אומרת הברייתא שהרובע אינו חייב כופר, אילימא בכגון דרבעה [מפיק ה"א, הבהמה את האשה] וקטלה [מפיק ה"א] בכך; כך אי אפשר לומר, כי ודאי חייב בעליה בכופר, שהרי:

מה לי קטלה [את האשה] בקרנא, שבזה אמרה תורה שישלמו בעליה כופר, ומזה לי קטלה ברביעה? (18)

ואלא תאמר לפרש שאין הבעלים חייבים כופר בכגון דרבעה, ולא קטלה; אף כך אי אפשר לומר, כי אין זו קולא ברובע, שהרי:

האי דלא משלם כופר, משום דלא קטלה הוא [משום שלא הרגה אותה], והכופר אינו על עבירת השור, אלא משום שנהרג אדם, ואין זה שייך כשנרבעה אשה.

אמר פירש אביי:

שכשחייבה התורה כופר בבהמה שנגחה בקרן, לאו דוקא קרן, אלא הוא הדין על ידי "שן" או "רגל" [ראה בזה לעיל כו א], וכשרבעה להנאתה הרי זה "שן", וכמבואר בהמשך הסוגיא.

1. הקשו התוספות: מה פשע השור, היא הרגה את עצמה שהביאתו עליה?!

ותירצו, דהכא במאי עסקינן בכגון שקפץ עליה השור לרובעה, ומכל מקום חייבת היא

שכתבו התוספות בהבנת הברייתא לפי הסלקא דעתין: מכל מקום הלשון "לא עשה בו", משמע שהכתוב חילק בין אונס לרצון, ואם הכוונה לקרבן, אין לנו כתוב המחלק בדבר, אלא מדין קטלא הוא נלמד; ובהכרח שכוונת הברייתא היא לענין קטלא, שבו אכן חילק הכתוב, כשאמר בפרשת קטלא "לא יגח".

18. היינו משום שסוברת כאן הגמרא,

ברגל שדרסה על גבי תינוק בחצר הניזק, כלומר: שור שהרג ב"רגל":

לאבוי: משלם כופר, שבכל חיובי השור חייבה התורה את בעליו בכופר, ואילו **לרבא: לא משלם כופר**, שלא חייבה תורה כופר אלא ב"קרן".⁽²⁾

כאן שבה הגמרא למחלוקת רב ושמואל, אם שור האצטדין כשר לגבי מזבח, ומביאה, **דתניא בוותיה דרב** שהוא כשר לגבי מזבח:

דתניא: **שור האצטדין אינו חייב מיתה, ואף כשר הוא לגבי מזבח, מפני שהוא כמעושה**. כלומר, כאילו המגיה הוא זה שהרג ולא השור עצמו.

מתניתין

שור שנגח את האדם, ומת האדם.

אם שור מועד להרוג הוא, הרי הוא **משלם כופר**, שנאמר [שמות כא כט]: "ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה. אם כופר יושת עליו".

ואם תם הוא, הרי הוא **פטור מן הכופר**, שנאמר [שם, כח]: "וכי יגח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור, ולא יאכל את בשרו, ובעל השור נקי. ואם שור נגח הוא..."⁽³⁾, ודרשינן⁽³⁾ [עמוד ב]: "נקי" מחצי כופר, ללמד, שאין התם משלם אפילו חצי כופר, ואין דין הכופר כתשלום נזק שהתם משלם את חציו.

וזה וזה, בין תם ובין מועד חייבין מיתה, שנאמר: "וכי יגח שור את איש או את אשה, ומת, סקול יסקל השור. ואם שור נגח הוא מתמול שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה, השור יסקל". הרי שבין תם ובין מועד נסקלים.

וכן הוא הדין — שהשור חייב מיתה בין כשהוא תם ובין כשהוא מועד,⁽⁴⁾ וכשהוא מועד משלם כופר — **בבן [קטן] שנהרג על ידי שור, ובן בבת קטנה**, שנאמר [שם, לא]: "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לך".

ואם **נגח השור עבד או אמה ומתו**, אין בעליו משלם כופר לפי השווי של המזיק או הניזק, אלא: **נותן קנס שלשים סלעים לבעלי העבד, בין שהוא העבד יפה מאה מנה, ובין שאינו יפה אלא דינר אחד**, שנאמר [שם,

בכל מקום קיימא לן כרבא חוץ מיע"ל קג"ם; ולא נחלקו אלא בפירוש הברייתא, שלדעת רבא אין לשמוע מכאן שרגל חייבת בכופר.

3. ראה מה שיתבאר בזה בהערות בגמרא בעמוד ב.

4. נתבאר על פי הגמרא, שהוצרכה ללימוד מיוחד, שאף התם חייב על הריגת הקטנים.

מיתה שנתרצתה לו אחר שתקפה, והשור הוא שפשע בזה, כי "אלבשה בה יצרא"; וראה עוד שם.

2. א. לכך נקט "חצר הניזק", משום ש"רגל" ברשות הרבים פטורה.

ב. כתב הרשב"א, שאבוי ורבא לא נחלקו לדינא בכופר ברגל, שהרי בסוף פרק כיצד הרגל מסקינן שיש כופר ברגל, והיינו כאבוי, ואילו

וכי⁽⁵⁾ מאחר דמתם קטלינן ליה [מאחר ששור תם נסקל כשהרג אדם], אם כן שור מועד להרוג — שהעידו עליו שלשה ימים לאחר כל נגיחה, שהרג אדם — ⁽⁶⁾ היכי משכחת לה?! והרי כבר מנגיחותיו הראשונות היה לו ליסקל!?

לא]: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו, והשור יסקל".

גמרא:

ומקשינן על המבואר במשנתנו שאין כופר אלא בשור מועד:

המחייבת אותו בכופר, והרי מיד כשהעידו עליו ביום הראשון היה לבית דין להורגו, וכן כשהעידו עליו ביום השני, היה לבית דין להורגו, ואם כן לא משכחת לה מועד לשלם כופר.

והכרחו לפרש כן, הוא, משום שבאמת לדעת הסובר "ליעודי תורא", ואפשר ליעד שור על ידי העדאה ביום אחד על שלש פעמים, לא קשה כל כך קושיית הגמרא, כי אפשר לפרש שהעידו עליו ביום אחד על שלש נגיחות, ועד שלא הספיקו בית הדין לגמור את דינו לסקילה, נגח נגיחה רביעית ועליה הוא משלם כופר, [וכפי שמוכרחת סברא זו מהמשך הסוגיא]; ובהמשך הסוגיא הרי מבואר, שהקושיא היא גם למאן דאמר "ליעודי תורא".

ומשום כך צריך לפרש את קושיית הגמרא, שהיא משום שסתם העדאה היא על ידי שמעידים עליו על כל נגיחה שנגח בשלשה ימים [לרבי יהודה הסובר: שאין העדאה אלא על ידי נגיחה בשלשה ימים], ולכן מקשה הגמרא, האיך אפשר שייעשה מועד והרי היה לבית דין להורגו ביום הראשון שהעידו עליו.

ב. כתבו התוספות, שאי אפשר לפרש, ששלשת הנגיחות הראשונות לא היו על פי עדים אלא על פי בעלים, שלענין הריגת השור אין די בזה; משום שאף לענין העדאה אין די בזה, וכמבואר לעיל כד א: "אין השור נעשה מועד, עד שיעידו בפני בעלים ובפני בית דין", וראה בהערה 14, מה שהוסיף הרשב"א על דבריהם.

5. השמועה הבאה מתבארת כאן כדעת הסוברים, שאין השור נעשה מועד עד שיעידו עליו בפני בעלים ובפני בית דין על שלש נגיחות שנגח, והנגיחה הרביעית שהוא נוגח, היא חשובה נגיחה של שור המועד לחייב עליה נזק שלם, או לחייב את בעליו בכופר וכמבוארת שיטה זו בתוספות לעיל כג ב ד"ה ולא ישמרנו, ובתוספות כאן ד"ה כגון, כתבו, שכל הסוגיא כאן מוכחת כשיטה זו; ואף שברש"י שם מבואר לא כן, כבר כתבו התוספות שם, שרש"י חזר בו, ודברי רש"י בסוגייתנו, הם כשיטתו קודם חזרה.

6. א. בגמרא לעיל כד א איתא: "איבעיא להו: שלשה ימים" דקתני [במשנה שם: "מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים"], ליעודי תורא, או ליעודי גברא, למאי נפקא מינה: דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא [ביום אחד העידו על שלש נגיחות בשלשה ימים], אי אמרת ליעודי תורא, מייעד, ואי אמרת ליעודי גברא, לא מיעד, כי מימר אמר [בעל השור]: השתא הוא דקמסהדו בי".

וביאר ב"תורת חיים" שקושיית הגמרא כאן היא באופן זה:

הרי סתם העדאה היא על ידי נגיחות שנוגח השור שלשה פעמים בשלשה ימים, ומעידים עליו אחר כל נגיחה, וכל שכן שלמאן דאמר ל"יעודי גברא" בהכרח שתהיה ההעדאה באופן זה; ואם כן איך נגח השור את הנגיחה הרביעית

הרגוהו היות ועדיין לא מת איש, ומשנגח את הנגיחה הרביעית מתו השלשה.⁽⁹⁾

רב זביד אמר: הכא במאי עסקינן, בכגון שהרג שלשה בהמות, שעליהם אינו נסקל, ומכל מקום מועד הוא להריגה.

ומקשינן עלה: וכי מועד להריגת בהמה, הוי מועד להריגת אדם?!⁽¹⁰⁾

אלא, אמר רב שימי: הכא במאי עסקינן, כגון שהרג שלשה גויים, ואין השור נהרג על הריגת גוי.

ומקשינן עלה: וכי מועד להריגת גויים, הוי מועד להריגת ישראל שישלם עליהם כופר כשהרגם?!⁽¹¹⁾

אמר תירץ רבא: הכא במאי עסקינן, שלא היתה העדאתו על ידי הריגה בפועל של שלשה בני אדם. אלא כגון שאמדהו להריגת שלשה בני אדם, כלומר: רץ אחרי שלשה בני אדם בשלשה ימים, וברחו מפניו, והעידו על כך בפני בית הדין והבעלים אחר כל רדיפה,⁽⁷⁾ ואמדו בית הדין, שאילו לא היו אלו בורחים, היה הורגם.⁽⁸⁾

רב אשי חולק על תירוצו של רבא, ואמר: אומדנא לאו כלום הוא, ואין הוא נעשה מועד אלא בהריגה בפועל של שלשה בני אדם.

אלא, פירש רב אשי, הכא במאי עסקינן, כגון שבתחילה סיכן לשלשה בני אדם בשלשה ימים, והעידוהו על כך, אך לא

9. כתב רש"י: שסיכן שלשה בני אדם: לפיכך לא נסקל בשנים הראשונים, וכשנגח שלישי מתו כולם, הלכך משלם עליו כופר.

ומה שכתב רש"י שהוא משלם נזק שלם על הנגיחה השלישית, בזה הולך רש"י לשיטתו קודם שחזר בו, שכל מועד משלם נזק שלם על הנגיחה השלישית, אך כבר כתבו התוספות שרש"י חזר בו, ומודה הוא שאין מועד משלם נזק שלם אלא ברביעית.

וממה שכתב רש"י שעד נגיחה שלישית מתו כולם, משמע שאי אפשר לחייבו כופר עד שלא מתו בפועל, ואף שלענין העדאה די במה שסיכן אותם ועדיין לא מתו, [וראה בהערה 12].

10. לעיל [לז א] נחלקו רב פפא ורב זביד לענין נזיקין, אם מועד לבהמה הוי מועד לאדם, ודעת רב זביד שם, שהוא מועד לאדם, וראה בזה בתוספות לעיל לז א ד"ה רב, ו"פני יהושע" כאן, וראה עוד בזה ברא"ה ב"שיטה מקובצת".

11. פירש ה"מגיד משנה" [נזקי ממונ י ג] את

והרא"ש ב"שיטה מקובצת" הוסיף על דבריהם: ואפילו אם תמצי לומר, שכך מועלת ראיית בעלים לייעדו, כאילו העידו בפני בית דין, מכל מקום תיקשי למאן דאמר "פלגא נזקא קנסא", משום שלדעתו, כשם שאינו חייב חצי נזק על פי עצמו, כך אין לייעדו על פי עצמו, שהעדאת השור חשובה היא קנס, כדאמרינן בריש החובל שאין מועד בבבל; ומיהו לרב פפא שהוא אחד מן התרצנים בגמרא, תיקשי, כי הוא הרי סובר "פלגא נזקא ממונא"; וכתבו על זה תלמידי הר"פ [שם]: שמה רב פפא בא לתרץ אליבא דמאן דאמר "פלגא נזקא קנסא".

7. רשב"א.

8. למבואר לעיל בשם ה"תורת חיים", די היה לגמרא לומר, שאמדהו לשני בני אדם, ואת השלישי הרג, ועד שלא הספיקו לגמור את דינו, הרג אדם נוסף; אלא שלא טרחה הגמרא לחלק בזה.

אלא, אמר רבי שמעון בן לקיש:

הכא במאי עסקינן, כגון שהרג שלשה בני אדם טריפה, ואין השור נהרג על הריגת טריפה, היות ו"גברא קטילא" [חי שהוא כמת] הוא הרג.

ותמהינן: וכי מועד להריגת טריפה, הוי מועד להריגת אדם שלם?!?

אלא אמר רב פפא: הכא במאי עסקינן, כגון דקטל השור וערק לאגמא, דקטל שוב וערק לאגמא [הרג השור, וברח לאגם שלא יהרגוהו].⁽¹²⁾

רב אחא בריה דרב איקא, אמר: הכא במאי עסקינן, כגון שהוזמו זוממי זוממין –

כלומר, העידו עליו עדים ביום הראשון, והוזמו העדים ופטרו בית הדין את השור מסקילה; ושוב העידו עליו עדים אחרים ביום השני, והוזמו; ושוב העידו עליו עדים ביום השלישי, וגם באו באותו יום עדים שהזימו את זוממי הכתות הראשונות,

ונתקיימה עדות הראשונים, והרי הוא מועד; ועד שלא הספיקו בית הדין לגמור את דינו של השור למיתה, נגח השור נגיחה רביעית כשהיה עדיין בבית בעליו, ועל נגיחה זו הוא משלם כופר.⁽¹³⁾

בגמרא לעיל כד א איתא: איבעיא להו: "שלשה ימים" דקתני [במשנה שם: "מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים"], ליעודי תורא, או ליעודי גברא, למאי נפקא מינה: דאתו תלתא כיתי סהדי בחד יומא [ביום אחד העידו על שלש נגיחות בשלשה ימים], אי אמרת ליעודי תורא, מייעד, ואי אמרת ליעודי גברא, לא מיעד, כי מימר אמר [בעל השור]: השתא הוא דקמסהדו בי".

ומקשינן: הניחא אי "ליעודי תורא" בעינן, שלדעתו נעשה הוא מועד אפילו כשהעידו עדים ביום אחד על שלש נגיחות שהיו בשלשה ימים, שפיר אפשר לפרש את המשנה כפי שנתבאר שהוזמו זוממי זוממין.

אלא, אי ליעודי גברא בעינן, וצריך שתהיה עדות בפני הבעלים אחר כל נגיחה, אם כן

שאינן הבעלים חייבים בכופר עד שיסקל השור, וביאר ב"אבן האזל" [וכן פירשו עוד אחרונים], שאפילו לפי מה דקיימא לן: אף אם אין השור בסקילה, הבעלים משלמים כופר, מכל מקום היינו דוקא כשנגח שלא בכונה או שאין עדים בדבר, אבל אם נגח בכונה ויש עדים [ואפילו עדיין לא העידו עליו], בעינן שיתקיים הפסוק כפשוטו "השור יסקל וגם בעליו יומת". ולכן, כל זמן שלא נתפס השור, אין הבעלים משלמים כופר.

13. נתבאר על פי "תורת חיים" שפירש כן על פי התוספות לעיל כד א, ושם ביארו, שתירוצן

הטעם שאינו מועד, שהוא משום "דילמא בעלים מנטרי ליה טפי מליגח לישראל"; וה"פני יהושע" כתב, שהוא משום דישאל אית להו מזלא טפי.

וראה עוד ברמב"ם שם, שהוא סובר שמועד לגויים [וכן לטריפה דלקמן] הוי מועד, וראה שם בנושאי כליו.

12. א. ובשלישית הרג שוב וברח, או שלא הספיקו להעמידו בדין עד שנגח נגיחה רביעית, ועליה הוא משלם כופר.

ב. כתב הרמב"ם [נזקי ממון י ג]: "או שהרג וברח, והרג וברח והרג וברח, וברביעי נתפס,

השור, כך שאין בית דין יכולים להורגו, ואחר שנגח נגיחה רביעית נודע שהוא השור שנגח בשלשת הפעמים הקודמות, והרי בעליו חייב כופר. (15)

ומקשינן: מאי הוה ליה למיעבד [מה היה לבעלים לעשות], כלומר: היות וכשהעידו בפני הבעלים על נגיחות השור לא היה הוא יודע איזה שור נגח, אם כן לא ידע את איזה שור עליו לשמור, ואין זו העדאה!?

ומשנינן: משום דאמרי ליה בית הדין: תורא נגחנא אית לך בבקרך, איבעי לך נטורא כולי בקרך [שור נגחן יש לך בעדרך, היה לך לשמור על כל העדר].

שנינו במשנה: זהו זה [תם ומועד] חייבין מיתה:

תנו רבנן: ממשמע שנאמר "וכי יגח שור את איש או את אשה, ומת, סקול יסקל

אין לחייב את הבעלים באופן שהוזמו העדים, אם כי לאחר כל הנגיחות התברר שעדי אמת הם, שהרי מימר אמר [יאמרו] הבעלים: באותה שעה שבאו העדים הרי לא הוה ידענא [לא ידעת] שעדי אמת הם; וכל ידיעתי ששורי נגח הלוא לא נתקיימה אלא לאחר שנגח שלש נגיחות, ואין זו העדאה לדעת הסובר: "ליעודי גברא"!!?

ומשנינן: הכא במאי עסקינן: בכגון דאמרי העדים שהעידו על נגיחות השור: כל אימת דקטיל תוריה, גביה הוה קאי [בכל נגיחה של השור היו הבעלים נוכחים], ואם כן הבעלים ידעו את האמת שהשור הוא מועד. (14)

רבינא אמר ליישב באופן אחר את משנתנו:

הכא במאי עסקינן: בכגון שהיו העדים שהעידו על נגיחותיו של השור כדי לייעדו, מכירין את בעל השור, ויכולים הם להעיד בפניו ששורו נגח, ואולם אין הם מכירין את

ביאור דבריו: קושיית הגמרא למאן דאמר ליעודי גברא, אינה משום שההעדאות הראשונות אין שמם העדאות כיון שבאותה שעה הוזמו, ובטלה העדות, ולא נתקיימה אלא לאחר כל הנגיחות. כי מאחר שנתברר שעדי אמת היו, אם כן למפרע היתה העדאה כדין. וכל קושיית הגמרא היתה, שלדעת האומר "ליעודי גברא" לא די במה שהיתה העדאה סתמית, אלא צריך שידעו הבעלים אחר כל נגיחה ששורם נגח, והם הרי לא ידעו. ועל זה מתרצת הגמרא, שהם בלאו הכי ידעו, ואין צריך שתהיה ידיעתם מכח העדות, אלא די בידיעה עצמית.

15. נתבאר על פי התוספות לעיל כד ב ד"ה במכירין.

הגמרא הוא רק למאן דאמר "גומרים דינו של שור שלא בפניו של השור", שאם לא כן, הרי מיד היה להם לסוקלו כשגמרו את דינו.

14. לעיל בהערה 6 אות ב, הובאו דברי התוספות שאין לייעד שור על פי הודאת הבעלים, אלא על פי עדים; והרשב"א לעיל אחר שהביא את דבריהם, כתב: ואף על גב דאמרינן בסמוך "כגון דאמרי כל אימת דקטיל תוריה גביה הוה קאי", דאלמא ראיית הבעלים משוי ליה מועד; לא היא, דהתם על פי העדים הועד, אלא שהיו מזימין אותם עדי שקר, וכיון דהו בעלים בשעת נגיחה, וידעי דכדין העידוהו, הוה ליה לנטוריה תוריה, דלא מצי אמר "לא הוה ידענא", ומכל מקום השור על פי עדים הועד.

השור", האם איני יודע שנבילה היא, ונבילה אסורה באכילה?! (16) אם כן, מה תלמוד לומר "ולא יאכל את בשרו, ובעל השור נקי"?

מגיד לך הכתוב במאמרו "ולא יאכל את בשרו", שאם שחטו לאחר שנגמר דינו לסקילה, אסור באכילה. שמשעת גמר דינו לסקילה הרי הוא אסור. (17)

אין לי אלא באכילה, עד כאן לא שמענו שהוא אסור משנגמר דינו או אפילו משנסקל, אלא באכילה.

בהנאה, מניין שהוא אסור משעה שנגמר דינו?

תלמוד לומר "ולא יאכל את בשרו, ובעל השור נקי", כדמפרש ואזיל. (18)

ומפרשינן: מאי משמע, איך משמע מפסוק זה איסור הנאה?

שמעון בן זומא אומר: כאדם שאומר לחבירו "יצא פלוני נקי מנכסיו, ואין לו בהם הנאה של כלום". ואף בעל השור, "נקי" הוא משור זה, שאין לו בו הנאה של כלום.

ומקשינן על מה שאמרנו ששור הנסקל אסור באכילה והנאה משנגמר דינו:

וממאי ד"לא יאכל את בשרו" [וכן "ובעל השור נקי"] אמור להיכא דשחטו לאחר שנגמר דינו, וללמדנו שהוא אסור באכילה והנאה משנגמר דינו?!

והרי אימא: דבאמת היכא דשחטו לאחר שנגמר דינו, שרי באכילה ובהנאה הוא —

דשור [בלבד] אלא משום קנסא דבעלים נמי, הילכך על כרחך אסריה באכילה לעולם ואפילו בכך פקועה, דאי לאו מאי קנסא איכא לבעלים, אלא ודאי שלכך אמרה תורה שישקל כדי שיהיה דינו כנבילה, ואפילו בכך פקועה שאינו טעון שחיטה".

17. ומיהו שיטת רבינו תם [הובאה בתוספות סנהדרין עט ב ד"ה בשור, ובזבחים ע ב ד"ה אפילו] היא, שאין שור הנסקל נאסר מחיים, אלא דוקא לאחר שחיטה או סקילה; ואמר רבינו תם: "דכולהו היא שמעתתא, דממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שהיא נבילה ונבילה אסורה באכילה, מוכחת כן", אך שיטת רש"י אינה כן.

18. לפי מה שנתבאר בהערה 16 בשם הרא"ה שהענישה התורה את הבעלים שיהא שורם אסור, ניחא שפיר מה שרמזה התורה איסור

16. ואם תאמר: הרי צריכה התורה לאוסרו אפילו אם היה "בן פקועה" [נמצא חי במעי אמו כשנשחטה], שאינו טעון שחיטה, ואפילו נסקל מותר הוא באכילה!?

כתבו התוספות, שאין הכי נמי, אלא שבלאו הכי אומרת הגמרא, שנצרך הכתוב שאם שחטו אחר שנגמר דינו הרי הוא אסור באכילה; ולשון תוספות הרא"ש [בקדושין נו ב] הוא: כיון דבן פקועה הוי כשחוט קודם שנגמר דינו, וסקילתו זו היא שחיטתו, אפילו הכי אסור, אם כן כל שכן שחטו לאחר שנגמר דינו, דאסור בהנאה.

והריטב"א בקדושין נו ב הביא בשם יש מפרשים, וכן הוא בתוספות הרא"ש שם, שבריינתא זו כדעת הסובר: בן פקועה טעון שחיטה מן התורה; ותירץ הריטב"א שם בשם מורו עוד תירוצ' מחודש [וכן הוא כאן ב"שיטה מקובצת" בשם הרא"ה], דהא ודאי כי אמר רחמנא: "סקול יסקל השור", לאו משום קנסא

כמו שאמר הכתוב "לא תאכל כל נבילה, [אלא] לגר אשר בשעריך תתננה, ואכלה. או מכור לנכרי". שהנתינה והמכירה הנאה הם. וכיון שהוצרך הכתוב להתירו בהנאה, מוכח מכאן שאם לא התיר הכתוב, היינו אוסרים את הנבילה בהנאה, משום שנאמר בה "לא תאכל".

ואם כן, אף בשור הנסקל, נאמר שבא הכתוב במאמרו "לא יאכל", לאסור אותו בהנאה משנסקל, ואיסור אכילה והנאה משנגמר דינו קודם שנסקל, מנין לנו?!

ומשנינן: אי אפשר שיבוא הכתוב "לא יאכל" ללמד על איסור הנאה כשנסקל.

כי הני מילי ש"לא יאכל" מלמד על איסור הנאה, זה רק היבא דנפיק ליה איסור אכילה ואיסור הנאה מקרא מ"לא יאכל" [במקום שאת איסור האכילה ואת איסור ההנאה אנו באים ללמוד מ"לא יאכל"] —

אבל הכא, דאיסור האכילה מ"פקול יסקל" נפקא, שהרי נבילה היא, אי סלקא דעתך האי

ואילו האי "לא יאכל את בשרו", בא להיבא דסקליה מיסקל. ודקשיא לך: הרי נבילה היא ונבילה אסורה באכילה, אימא לך: ללמדנו דאף אסור בהנאה הוא?!

והיינו, מנין שהפסוק "לא יאכל" את בשרו בא ללמד איסור לאחר שנגמר דינו, והרי יש לומר, שבאמת לאחר שנגמר דינו אינו אסור, ואילו הפסוק "לא יאכל את בשרו" בא ללמד איסור לאחר סקילה, ולחדש שהוא אסור בהנאה. שהרי אם כי איסור אכילה אכן ידענו משום שהוא נבילה, מכל מקום הוצרכה התורה לאוסרו בהנאה.⁽¹⁹⁾

ושמא תאמר: הרי "לא יאכל" כתיב, והאיך נלמד מזה לאיסור הנאה?⁽²⁰⁾ אימא לך: כדרבי אבהו!

דאמר רבי אבהו: כל מקום שנאמר "לא יאכל" או "לא תאכל" או "לא תאכלו", אחד איסור אכילה ואחד איסור הנאה במשמע, עד שיפרט לך הכתוב בו היתר הנאה בדרך שפרט לך היתר הנאה בנבילה.⁽²¹⁾

הנאה ב"ובעל השור נקי".

ומיהו יש לעיין, כי הניחא לשיטת רבינו אפרים בתוספות כריתות כד א הסובר שאין איסור אכילה והנאה בשור הנסקל אלא בשור שהרג אדם, ולא בשור הנסקל משום שרבע או שנרבע, ניחא; אבל לפי מה שהוכיחו התוספות שם שלא כדבריו, צריך עיון בזה.

19. ואם תאמר: אם כן למה לי "ובעל השור נקי", לא קשיא, כי יש לפרש שהוא בא ללמד איסור הנאה בעור השור, או לפטור מחצי כופר ומדמי ולדות, ועל דרך המבואר בהמשך הסוגיא, רש"י ותוספות.

20. כן נראה לכאורה לפרש, וכן כתב רש"י בקדושין נו ב ד"ה להיבא דסקליה מיסקל: "ולאסריה בהנאה אתא, דלא יאכל משמע איסורי הנאה כדרבי אבהו"; אך בתוספות ד"ה כדרבי אבהו כתבו, שלרווחא דמילתא נקט, כיון שבהכרח הפסוק בא לאיסורי הנאה, כיון שלאכילה לא איצטריך משום שהיא נבילה, וראה מהר"ם שיף בהבנת דבריהם.

21. רש"י בקדושין נו ב מחק את התיבות "לגר בנתינה ולגוי במכירה".

והרי התנן: השוחט במגל יד, בצור, ובקנה, שחיטתו כשירה! (2)

ומקשינן: והשתא, דנפקא ליה הן איסור אכילה והן איסור הנאה, מ"לא יאכל את בשרו", מאחר שנתבאר, שפסוק זה בא ללמד איסור לאחר שנגמר דינו, ומחדש הוא לנו גם איסור אכילה שלא ידענו, הרי שוב ממילא יש לנו לומר שבכלל "לא יאכל" גם איסור הנאה במשמע נכי רק אם לא הוצרך הכתוב לאיסור אכילה, אי אפשר שלאיסור הנאה הוא בא, אבל עתה הרי גם איסור אכילה נלמד מפסוק זה] —

ואם כן "בעל השור נקי", שנזכר לעיל שהוא בא ללמד איסור הנאה, למה לי [למה הוא בא]!! והרי את איסור ההנאה כבר ידענו מ"לא יאכל".

ומשינין: "ובעל השור נקי" לא בא ללמד על איסור הנאה מברשו של השור, כי אכן כבר ידענו זאת מ"לא יאכל". אלא לאיסור הנאת עורו הוא בא. בין שנגמר דינו ובין שנסקל כבר.

והוצרך הכתוב ללמדנו איסור הנאה מעורו, משום דסלקא דעתך אמינא, היות ו"לא יאכל את בשרו" כתיב, אם כן רק בשרו הוא דאסור בהנאה, אבל עורו נשתרי [יהיה

"לא יאכל את בשרו" ללמד איסור הנאה הוא בא, אם כן מדוע נקט הכתוב לשון איסור אכילה בעוד שאין לו משמעות אלא לענין ההנאה? נכתוב רחמנא במפורש "לא יהנה"!

אי נמי, יש לומר טעם נוסף שאין לומר ש"לא יאכל" בא ללמד על איסור הנאה לאחר סקילה, כי די שיכתוב הכתוב "לא יאכל". "את בשרו" שהוסיף הכתוב למה לי!!? אלא ודאי הוא בא ללמד, דאף על גב דעבדיה כ"עין בשרו", דשחטיה [שחטו ולא סקלו], הרי הוא אסור.

מתקף לה מר זוטרא קושיא אחרת על לימוד איסור אכילה והנאה משנגמר דינו:

ואימא: הני מילי שאסרו הכתוב קודם שנעשה נבילה —

מ-ב ב היכא דברק צור [אבן] ושחט בו, דעבדיה כעין סקילה [שהוא נראה כסקילה באבנים] ולא כשחיטה —

אבל היכא דשחטיה בסכין, לא אסור הוא באכילה ובהנאה! (1)

אמרי לדחות ולתרץ: אטו האם סכין כתיב באורייתא [וכי נאמר סכין בפרשת שחיטה]?!?

וביארנו עוד, שאם כי מן המשנה שהביאה הגמרא אינו מוכח שאפילו לכתחילה שוחטין בו, מל מקום סומכת הגמרא על הברייתא ששינינו: "בכל שוחטין בין בצור", וכן הוא בגמרא קידושין נו ב, אלא שניחא לגמרא להביא את המשנה; וראה פירושו של רש"י בד"ה אטו סכין.

1. ביארנו התוספות, שאף על גב ששחיטה בצור כשירה, מכל מקום כיון דהך שחיטה כעין סקילה אסרה תורה.

2. ביארנו התוספות: אטו סכין כתיב בהדיא, ולא אתיא צור אלא מריבויא!!? כך היא עיקר שחיטה בצור, ואפילו לשחוט לכתחילה כמו בסכין, ולפיכך אין לחלק כלל בין צור לסכין;